

UOT: 811.111.

İNGİLİS DİLİNİN TƏKAMÜL TARİXİNƏ NƏZƏR

f.e.d., dosent Hüseynova Rəna Hüseynova qızı
Azərbaycan Tibb Universiteti, Xarici dillər kafedrası
ORCID: 0009-0003-8177-5851
renahuseynova@gmail.com

Xülasə: *Bu məqalə ingilis dilinin tarixi təkamülünü və standartlaşmasını araşdırır, onun müxtəlif dialektlərdən qlobal linqvistik standartla qədər inkişafını izləyir. Mövzunun aktuallığı ingilis dilinin qlobal lingua franca rolundan irəli gəlir, onun mənşəyi və struktur dəyişikliklərinin öyrənilməsini dilçilər, pedaqoqlar və öyrənənlər üçün vacib edir. Elmi yeniliyi linqvistik, mədəni və sosial-siyasi amilləri birləşdirən hərtərəfli, diaxronik yanaşmadadır, bu da Anql-Sakson işğalları, xristianlaşma və Norman fəthi kimi hadisələrin ingilis fonologiyasını, qrammatikasını və lüğətini necə formalaşdırdığını vurğulayır. Məqsəd ingilis dilinin əsas inkişaf mərhələlərini araşdırmaq, onun standartlaşdırılmasında təsirli amilləri müəyyən etmək və ingilis dilini həm tarixi, həm də inkişaf edən qlobal dil kimi təqdim etməkdir.*

Açar sözlər: ingilis dili, dilçilik, tarix, inkişaf mərhələləri, qrammatika

Ключевые слова: английский язык, лингвистика, история, этапы развития, грамматика

Keywords: English language, linguistics, history, stages of development, grammar

Giriş. İngilis dilinin tarixi inkişafı dünya dilçiliyində ən geniş və çoxşaxəli tədqiqat mövzularından biri olmuşdur. Dilin qədim dövrlərdən müasir dövrədək keçdiyi mürəkkəb təkamül yolu, yalnız dil strukturlarının dəyişməsi ilə məhdudlaşmır, həm də sosial, siyasi, mədəni və texnoloji faktorların təsirini əks etdirir. Mövzunun elmi aktuallığı müasir dövrdə ingilis dilinin qlobal lingua franca rolunu oynaması ilə birbaşa bağlıdır. İngilis dilinin yaranması, struktur dəyişikliyi və standartlaşma mərhələlərinin araşdırılması dilin dünya dilləri arasında mövqeyinin necə formalaşdığını anlamaq baxımından vacibdir. İngilis dilinin tarixi yalnız bir dilin dəyişməsi prosesi deyil, həm də İngiltərə və İngilisdilli ölkələrin tarixi, ictimai quruluşu və mədəniyyətinin inkişafı ilə üzvi şəkildə bağlıdır.

Bu məqalənin elmi yeniliyi ondadır ki, ingilis dilinin təkamülü yalnız linqvistik dəyişikliklər prizmindən deyil, həm də sosial-siyasi və mədəni faktorların inteqrasiyası kontekstində hərtərəfli və diaxronik yanaşma əsasında təhlil edilmişdir. Anglo-Sakson işğalları, xristianlaşma prosesi, Norman fəthi, Böyük Britaniya İmperiyasının yüksəlişi və qloballaşma dövründə baş verən dəyişikliklərin ingilis dilinin fonologiyasına, qrammatikasına və leksikasına təsiri tədqiqatın əsas analitik mərkəzini təşkil edir. Bu yanaşma yalnız tarixi faktları sadalamaqla kifayətlənməyib, həm də dilin formalaşmasına səbəb olan dərin struktur dəyişiklikləri və onların məntiqi ardıcılığını göstərməyi hədəfləyir.

Tədqiqatın məqsədi ingilis dilinin əsas inkişaf mərhələlərini – qədim ingilis dili, orta ingilis dili, erkən müasir ingilis dili və müasir ingilis dili dövrlərini – ardıcıl şəkildə araşdırmaq, bu mərhələlərdə baş vermiş əsas fonoloji, qrammatik və leksik dəyişiklikləri müəyyənləşdirmək və bu dəyişikliklərin səbəblərini sosial və tarixi kontekstlərlə əlaqələndirərək izah etməkdir. Eyni zamanda, ingilis dilinin necə təkə bir milli dil olmaqdan çıxıb qlobal ünsiyyət vasitəsinə çevrildiyi prosesi izah etmək də araşdırmanın əsas istiqamətlərindəndir.

Tədqiqatın işlənmə dərəcəsi mövcud akademik ədəbiyyat, klassik dilçilik mənbələri, müasir linqvistik tədqiqatlar və tarixi faktların sistemli şəkildə analizi əsasında təmin

edilmişdir. Əldə edilən nəticələr ingilis dilinin yalnız tarixi mərhələlərini deyil, həm də bu mərhələlərdə yaranan struktur dəyişikliklərin dilin qloballaşması və müasir kommunikasiya proseslərindəki roluna təsirini dərinlən anlamağa imkan yaradır. Məqalədə həmçinin müxtəlif dövrlərdə baş verən fonoloji dəyişikliklər (böyük sait dəyişməsi və s.), qrammatik sadələşdirmələr və leksik zənginləşmənin səbəbləri və nəticələri elmi təhlil obyektinə çevrilmişdir.

Nəticə etibarilə, təqdim olunan tədqiqat ingilis dilinin təkamülünün yalnız tarixi retrospektivini verməklə kifayətlənmiş, həm də dilin dəyişən sosial-iqtisadi və mədəni kontekstlərdə necə adaptasiya olunduğunu və qlobal dilə çevrilmə mexanizmini izah edərək, müasir dilçilik araşdırmaları üçün yeni perspektivlər açır.

Metod və materiallar. Tədqiqatın aparılmasında əsas metod kimi tarixi-lingvistik analiz və müqayisəli-tarixi yanaşma seçilmişdir. İngilis dilinin müxtəlif inkişaf mərhələlərinin (qədim ingilis dili, orta ingilis dili, erkən müasir ingilis dili və müasir ingilis dili) fonoloji, qrammatik və leksik dəyişiklikləri diaxronik ardıcılıqla təhlil olunmuşdur. Araşdırmada dil hadisələri yalnız struktur dəyişikliklər kimi deyil, eyni zamanda tarixi və sosial faktorların təsiri baxımından da izah edilmişdir. Metodoloji yanaşmada müqayisəli təhlil, tarixi sistemləşdirmə və kontekstual interpretasiya prinsipləri əsas götürülmüşdür.

Tədqiqat materialları kimi ingilis dilinin tarixinə dair klassik və müasir elmi mənbələrdən istifadə edilmişdir. Əsasən N.Ə.Əliyevanın, V.N.Yartsevanın, E.Q.Beyninsonun əsərləri, həmçinin Bakbergenov və Rodrigues Da Silva kimi müasir tədqiqatçıların araşdırmaları əsas götürülmüşdür. İngilis dilinin müxtəlif inkişaf dövrlərinə aid ədəbi nümunələr, o cümlədən *Beowulf*, *Kanterburi Nağılları* və Şekspirin bədii əsərləri konkret dil dəyişikliklərinin nümunələri kimi istifadə olunmuşdur.

Empirik materialların təhlili nəticəsində dilin fonoloji, qrammatik və leksik dəyişikliklərinə dair əsas meyillər müəyyən edilmiş, bu dəyişikliklərin tarixi hadisələrlə əlaqəsi sistemli şəkildə izah olunmuşdur. Metod və materialların belə kompleks istifadəsi tədqiqatın məqsədi olan ingilis dilinin tarixi inkişaf trayektoriyasını daha dərinlən anlamağa və onun müasir qlobal dil statusuna yüksəlməsini əsaslandırmağa imkan yaratmışdır.

Tədqiqatın əsas hissəsi. İngilis dili erkən orta əsrlər İngiltərəsində yaranan və o vaxtdan bəri dünyada ən çox danışılan və təsirli dillərdən birinə çevrilmiş Qərbi german dilidir. Rodrigues Da Silvaya görə, müasir ingilis dili tamamilə qeyri-flektivdir və ingilis dilinin sözləri yunan, sanskrit, latın, alman və rus dillərində olan müxtəlif formalardan yavaş-yavaş sadələşdirilir [7]. Böyük Britaniya, ABŞ, Kanada, Avstraliya, Yeni Zelandiya və İrlandiya da daxil olmaqla, bir neçə ölkənin əsas dilidir və bir çox başqa ölkələrdə rəsmi və ya yarı rəsmi statusa malikdir. İngilis dili təkcə milyonlarla danışanlar üçün doğma dil kimi deyil, həm də dünyada saysız-hesabsız digərləri üçün ikinci və ya xarici dil kimi xidmət edir.

İngilis dili çoxlu dil təsirləri ilə formalaşan zəngin və mürəkkəb tarixlə səciyyələnir. Dil hər ay, hər il daxil olan minlərlə yeni sözlə inkişaf etməyə və dəyişməyə davam edir [5; 6]. Bunlara Anql-Sakson köçkünlərindən gələn alman kökləri, 1066-cı ildə İngiltərənin fəthindən sonra Norman fransız dilindən geniş lüğət axını, həmçinin latın, yunan və digər dillərdən alınmalar daxildir [4]. Zamanla bu təsirlər ingilis dilini bir çox digər Hind-Avropa dilləri ilə müqayisədə geniş leksika və nisbətən sadə qrammatik quruluşa malik çevik və uyğunlaşa bilən bir dilə çevirdi.

İngilis dilinin əhatə dairəsi geniş və çoxşaxəlidir. O, beynəlxalq diplomatiya, qlobal biznes, elm, texnologiya, aviasiya, əyləncə dilidir. İnternetin və rəqəmsal medianın dominant dili kimi onun rolu dilin qlobal əhatə dairəsini və gündəlik mövcudluğunu daha da gücləndirdi.

İngilis dilinin təkamülünün öyrənilməsi onun hazırkı strukturunu, istifadəsini və qlobal əhəmiyyətini daha dərinlən anlamaq üçün vacibdir. İngilis dili əsrlər boyu, ilk alman köklərindən tutmuş fəth, ticarət, mədəni dəyişikliklər və qloballaşmanın təsiri altında dərin transformasiya dövrlərinə qədər əhəmiyyətli dəyişikliklərə məruz qalmışdır. Dilin necə inkişaf etdiyini başa düşmək təkcə onun linqvistik inkişafı ilə bağlı deyil, həm də ingilisdilli cəmiyyətlərin tarixi və şəxsiyyəti haqqında dəyərli fikirlər təklif edir.

İngilis dilinin təkamülünü öyrənmək üçün əsas səbəblərdən biri tarixi və sosial-siyasi hadisələrin dili necə formalaşdırdığını anlamaqdır. Məsələn, 1066-cı ildə Norman fəthi fransız lüğətinin ingilis dilinə kütləvi axınına səbəb oldu, sosial təbəqələşməsini əhəmiyyətli dərəcədə dəyişdirdi. İntibah dövrü latın və yunan təsirlərini gətirdi, Britaniya İmperiyasının yüksəlişi isə ingilis dilinin qitələr arasında yayılmasını asanlaşdırdı. Bu dövrlərin hər biri müasir ingilis dilini səciyyələndirən bir çox pozuntuları və mürəkkəbliyi izah edən linqvistik izlər buraxdı. Bu dəyişiklikləri öyrənməklə, ingilis dilinin niyə bugünkü kimi olduğunu daha yaxşı başa düşmək olar.

Digər mühüm cəhət orfoqrafiya, qrammatika və tələffüzün inkişafıdır. İngilis dilinin təkamülünü öyrənmək bu sahələrdə pozuntuların necə meydana gəldiyini aydınlaşdırmağa kömək edir, dili daha əlçatan və məntiqli edən nümunələri üzə çıxarır. Məsələn, XV-XVII əsrlərdə baş verən böyük fonoloji dəyişikliyi başa düşmək ingilis saıtlərinin niyə onların yazılışından fərqli tələffüz edildiyinə aydınlıq gətirir. P.E.Şzarmax XI əsr və XIV əsrlərdə orta dövrdə baş vermiş qrammatik dəyişikliklərin olduğunu qeyd etmişdir [8]. Bundan əlavə, ingilis dilinin təkamülünü təhlil etmək dilin dinamik və uyğunlaşa bilən təbiətini vurğulayır. İngilis dili daim digər dillərdən elementlər götürmüş və daxil etmişdir, bu da onun lüğətini zənginləşdirmiş və onu unikal şəkildə çoxyönlü etmişdir. Bu uyğunlaşma ingilis dilini dəyişən mədəni, texnoloji və sosial ehtiyaclara cavab olaraq inkişaf etdirməyə imkan verdi və onu qlobal lingua franca kimi müasir roluna xüsusilə uyğunlaşdırdı. Təhsil nöqtəyi-nəzərindən ingilis dilinin təkamülünün öyrənilməsi tənqidi təfəkkür və linqvistik şüurun inkişafına kömək edir. Nəhayət, mədəniyyətlər arasında ünsiyyətin getdikcə daha çox yayıldığı müasir qloballaşan dünyada ingilis dilinin təkamülünü başa düşmək çox vacibdir. İngilis dilinin necə qlobal bir dilə çevrildiyini izləməklə, dilin güc, şəxsiyyət və qloballaşma ilə necə kəsişdiyi barədə fikir əldə etmək olar. Bu bilik dilçilər, pedaqoqlar, tərcüməçilər, yazıçılar və mədəniyyətlərarası ünsiyyətlə məşğul olan peşəkarlar üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir. İngilis dilinin təkamülünü öyrənmək onun strukturu, tarixi və qlobal rolu haqqında anlayışımızı zənginləşdirir. O, dilin mədəni dəyişiklikləri və bəşər tarixini necə əks etdirdiyini ortaya qoyur, eyni zamanda fərdləri müasir ingilisdilli dünyanın linqvistik müxtəlifliyini idarə etmək və qiymətləndirmək üçün alətlərlə təchiz edir.

İngilis dili bir neçə fərqli mərhələdən keçərək 1500 ildən çox inkişaf etmişdir. Hər bir mərhələ təkcə linqvistik dəyişikliyi deyil, həm də ingilis dilini bugünkü qlobal dilə çevirən sosial, siyasi və mədəni təsirləri əks etdirir. Bu mərhələlər ümumiyyətlə qədim ingilis dili, orta ingilis dili, erkən müasir ingilis dili və müasir ingilis dili kimi təsnif edilir.

1. Qədim ingilis dili (təxminən 450-1150). Qədim ingilis dili V əsrdə Britaniyada german tayfalarının, yəni Anqlar, Sakslar və Yutların miqrasiyası və məskunlaşmasından sonra inkişaf etmişdir [1, s.39; 9; 11]. İngilis dilinin bu erkən forması vikinq işğalları səbəbindən və xristianlaşma yolu ilə təsirlənmiş bir german dili idi [10]. O, isimlər, feillər və sifətlər üçün çoxsaylı fleksiyalara malik mürəkkəb qrammatik sistemə malik idi, bu da onu müasir ingilis dilindən struktur olaraq çox fərqləndirirdi. Bəzi latın sözləri dini mətnlər vasitəsilə daxil olsa da, lüğət, əsasən, alman sözlərindən ibarət idi. Bu dövrün əsas ədəbi əsrlərinə qədim ingilis dilində yazılmış qəhrəmanlıq şeiri Beovulf daxildir.

İngilis dilinin mənşəyi eramızın V və VI əsrlərində İngiltərəyə edilən Anql-Sakson istilalarına gedib çıxır. Bu işğallar ingilis dilinin ən erkən tarixi forması olan qədim ingilis dilinin başlanğıcını qeyd etdi. Anql, saks, yutların gəlişindən əvvəl İngiltərənin yerli əhalisi əsasən kelt dillərində danışır və latın dili də əsrlər boyu Roma işğalı səbəbi ilə iz buraxmışdı. Bununla belə, Anql-Sakson köçkünləri özləri ilə birlikdə indiki İngiltərənin əksəriyyətində mövcud dilləri tədricən sıxışdıran Qərbi german dialektlərini gətirdilər. Anql-saksonların danışdıqları dialektlər qədim ingilis dilinin əsasını təşkil edirdi. Bu dialektlər qədim yuxarı alman, qədim norveç və qədim friz kimi dövrün digər alman dilləri ilə güclü oxşarlıqları bölüşürdü. Beləliklə, qədim ingilis german dillərinə xas olan bir çox xüsusiyyətləri saxladı. German köklü qədim ingilis sözləri indi də müasir ingilis dilində istifadə olunur, məsələn, house (OE: hūs), mother (OE: mōdor), water (OE: wæter) və stone (OE: stān).

Qədim ingilis dili (təxminən 450-1150-ci illər) müasir alman və ya latın dilləri kimi yüksək fleksiya bir dil idi. İsimlər, sifətlər və əvəzlilər hal, say və cins üçün işarələnmiş, feillərdə isə zaman, əhval-ruhiyyə, say və şəxs əks etdirən mürəkkəb birləşmələr olmuşdur. Bu qrammatik quruluş söz sırasını daha çevik etdi, bu da müasir ingilis dilinin nisbətən sərt subyekt-feil-obyekt söz sırası ilə kəskin ziddiyyət təşkil edir. Məsələn, qədim ingilis cümləsini: “Hwæt! Wē Gār-Dena in geārdagum þeodcyninga þrym gefrūnon” (“Beowulf” əsərindən) belə tərcümə etmək olar: “Lo! We have heard of the glory of the Spear-Danes in days of old, of the kings of the people”. Müasir ingilis dilində danışan üçün orijinal mətn həm lüğət, həm də qrammatika baxımından demək olar ki, tamamilə xarici görünür; “hwæt”, “þeodcyninga” və “gefrūnon” kimi sözlər ingilis dilində danışanlar üçün tanış deyil.

2. Orta ingilis dili (təxminən 1150-1500). Orta ingilis dili Norman fransız dilini hakim sinfin, hökumətin və qanunun dili kimi təqdim edən 1066-cı ildə İngiltərənin Norman fəthindən sonra ortaya çıxdı. Nəticədə, ingilis dili, xüsusən siyasət, din, hüquq və incəsənət kimi sahələrdə çoxlu sayda fransız sözlərini mənimsəmişdir [2]. Bu dövrdə dil əhəmiyyətli qrammatik sadələşdirməyə, o cümlədən fleksiya sonluqlarının azalmasına məruz qalmışdır. Orfoqrafiya və tələffüzdə əhəmiyyətli dəyişikliklərlə regional dialektlər çiçəkləndi. Xüsusilə də yazılı mətnlərdə London ləhcəsi ön plana çıxmağa başladı. Bu dövrün ən məşhur əsrlərindən biri orta ingilis dilinin zənginliyini və müxtəlifliyini nümayiş etdirən Ceofri Çauserin “Kanterberi Nağılları”dır. İngilis inkişafının orta ingilis dövrü bir sıra dəyişikliklərlə, xüsusən də orta ingilis dilində səs sistemini köhnə ingilis dilindən kəskin şəkildə fərqləndirən “böyük sait dəyişikliyi” ilə xarakterizə olunur [3, s.16].

3. Erkən müasir ingilis dili (təxminən 1500-1700). Erkən müasir ingilis dövrü tələffüz, lüğət və orfoqrafiyada böyük dəyişikliklərlə yadda qaldı. Ən əhəmiyyətli fonoloji dəyişikliklərdən biri uzun saitlərin tələffüzünü dəyişdirən və orta ingilis dilini müasir ingilis dilindən ayırmaqda böyük rol oynayan “böyük sait dəyişməsi” idi. 1476-cı ildə U.Kaston tərəfindən çap maşınının ixtirası orfoqrafiya və qrammatikanın standartlaşdırılmasına kömək etdi. Bu müddət ərzində ingilis dili də klassik öyrənməyə marağı canlandıran İntibah dövrünə görə latın və yunan dillərindən çoxlu sözlər götürdü. Kral Ceyms İncilinin (1611) nəşri və Uilyam Şekspirin əsərləri erkən müasir ingilis dilinin zənginliyini və ifadə gücünü əks etdirir.

4. Müasir ingilis dili (təxminən 1700-cü il). Müasir ingilis dili nisbətən sabit söz sırası, sadələşdirilmiş qrammatika və daim genişlənən lüğət ilə xarakterizə olunur. XVIII əsrdə S.Consonun “İngilis dilinin lüğəti” (1755) kimi reseptiv qrammatika və standart lüğətlərin yüksəlişi baş verdi. Britaniya İmperiyası genişləndikcə ingilis dili qlobal miqyasda yayıldı, yerli mədəniyyətlərə uyğunlaşdı. XX və XXI əsrlərdə ingilis dili texnoloji innovasiyaların, kütləvi informasiya vasitələrinin və qloballaşmanın təsiri altında qlobal lingua franca oldu.

İngilis dilinin tarixi inkişafının ən təəccüblü xüsusiyyətlərindən biri qədim ingilis dili ilə müasir ingilis dili arasında məhdud qarşılıqlı başa düşülmədir. Eyni linqvistik kontinumun bir hissəsi olmasına baxmayaraq, dilin bu mərhələləri lüğət, qrammatika və tələffüz baxımından o qədər fərqlidir ki, müasir ingilis dilində danışan şəxs xüsusi təlim keçmədən qədim ingilis dilində yazılmış mətni başa düşməkdə çətinlik çəkər.

Nəticə. İngilis dilinin tarixi həm daxili linqvistik təkamül, həm də xarici sosial-siyasi təsirlər tərəfindən idarə olunan əhəmiyyətli dəyişikliklərlə qeyd olunur. Anql-Sakson istilaları ilə gətirilən german köklərindən, xristianlaşmanın Latın təsiri ilə Norman fəthinə qədər, ingilis dili daim xarici elementləri mənimsəmiş və uyğunlaşdıraraq lüğətini, qrammatikasını və fonologiyasını formalaşdırmışdır.

Qədim və müasir ingilis dilinin qarşılıqlı anlaşılmazlığı bu dəyişikliklərin dərinliyini vurğulayır. Qrammatik sadələşdirmə, lüğətin genişlənməsi və əsas səs dəyişikliklər bu linqvistik fərqliliyə kollektiv şəkildə kömək etdi. Bu dəyişikliklərə baxmayaraq, o, german quruluşlu dil üçün əsas olaraq qalır.

İngilis dilinin standartlaşdırılmış formasının yaranması, London ləhcəsinin yüksəlişi, mətbənin tətbiqi və savadlılığın genişlənməsi tədricən olan bir proses idi. Sonrakı mərhələlərdə göstərişli qrammatika qaydaları, lüğətlər, təhsil və idarəetmədə artan istifadə “Standart ingilis dili”ni prestijli müxtəliflik kimi möhkəmləndirdi. İngilis dilinin təkamülünü başa düşmək təkə tarixi dilçiliyə deyil, həm də dil dəyişikliyinə mədəni və sosial dinamikasına dair tənqidi fikirlər verir. İngilis dili qlobal miqyasda inkişaf etməyə davam etdikcə, onun zəngin və mürəkkəb keçmişə həm formaların müxtəlifliyini, həm də bu gün qlobal lingua franca kimi unikal mövqeyini izah etməyə kömək edir.

Ədəbiyyat

1. Əliyeva N.Ə. “German filologiyasına giriş” kursundan muhazirə mətnləri. Bakı, Nurlan, 2009, 108 s.
2. Бейнинсон Е.Г. К вопросу о периодизации истории истории развития английского языка. Научный вестник ЮИМ №1` 2015, с.87-92.
3. Ярцева В.Н. Развитие национального литературного английского языка. Изд. 2-е, испр. М.: URSS, 2004
4. Bakbergenov A. Exploring the evolution of English: From Old English to Modern English. European Journal of Higher Education and Academic Advancement. Vol.1, Issue 4, 2024, pp.287-289.
5. Boulton, M. Art History in the Dark Ages:(Re) considering Space, Stasis, and Modern Viewing Practices in Relation to Anglo-Saxon Imagery. In Stasis in the Medieval West? Palgrave Macmillan, New York, 2017, pp. 69-86/
6. Maad M. Mijwe. Brief history of the English language - https://www.researchgate.net/publication/324068184_Brief_History_of_the_English_language
7. Rodrigues Da Silva, R. The Uses of the 'Anglo-Saxon Past' between Revolutions, Imperialism and Racism. Praticas da Historia, 2021, (12).
8. Szarmach, P.E. The Vercelli prose and Anglo-Saxon literary history. In New Readings in the Vercelli Book (pp. 12-40). University of Toronto Press, 2018, pp.12-40.
9. https://www.academia.edu/106461837/A_Study_on_the_History_of_English_Language
10. https://www.academia.edu/19707306/История_английского_языка
11. <https://www.slideshare.net/slideshow/an-introduction-to-the-history-of-the-english-language-1pdf/259663531>

ВЗГЛЯД НА ЭВОЛЮЦИОННУЮ ИСТОРИЮ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА*Гусейнова Рена Гусейнага кызы**Резюме*

В статье рассматривается историческая эволюция и стандартизация английского языка, прослеживается его развитие от разнообразных диалектов до глобального языкового стандарта. Актуальность темы обусловлена ролью английского языка как глобального *lingua franca*, что делает его происхождение и структурные изменения важными для лингвистов, педагогов и учащихся. Новизна заключается в комплексном, диахроническом подходе, который объединяет лингвистические, культурные и социально-политические факторы, подчеркивая, как такие события, как англосаксонские вторжения, христианизация и нормандское завоевание, сформировали английскую фонологию, грамматику и словарный запас. Целью является изучение ключевых этапов развития английского языка, выявление факторов, влияющих на его стандартизацию, и оценка меняющегося отношения к стандартным формам, что дает представление об английском языке как об историческом и развивающемся мировом языке.

A VIEW OF THE EVOLUTIONARY HISTORY OF THE ENGLISH LANGUAGE*Huseynova Rena Huseynaga**Summary*

This article examines the historical evolution and standardization of the English language, tracing its development from diverse dialects to a global linguistic standard. The relevance of the topic stems from English's role as a global *lingua franca*, making its origins and structural changes essential for linguists, educators, and learners. The novelty lies in a comprehensive, diachronic approach that integrates linguistic, cultural, and sociopolitical factors - highlighting how events like the Anglo-Saxon invasions, Christianization, and the Norman Conquest shaped English phonology, grammar, and vocabulary. The goal is to explore key developmental stages of English, identify influential factors in its standardization, and assess changing attitudes toward standard forms, offering insight into English as both a historical and evolving global language.

*Rəyçi: fil.e.d., dos. Nərmin Əbülfəz qızı Əliyeva**Azərbaycan Tibb Universiteti, Xarici dillər kafedrasının 16.04.2025 tarixli iclasın 06 sayılı protokolu, Daxil olma tarixi 15 may 2025-ci il*